

ИЗДАЈИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. НА ГОДИНУ, 32 НА ПО ГОДИНЕ.

ГОДИНА

6

1869

ВОЈИН

БРОЈ

10

1. Априла.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЪЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Нешто о нашој земаљској снаги. — Војевање
у планинама. — Борба стрељачка. —

Нешто о нашој земаљској снаги.

Нема данас никога у српској кнежевини коме није установа народње војске, једна од најмиљижих установа, нема никога, који није убеђен: да је установом овом положен темељ лепој српској будућности, а сваки ће добро знати и сам, шта се са овим оће да каже.

Добро знађаше покојни кнез Михајло, колико ће узвисити српску кнежевину, ако народњу војску устроји. Њему је добро познато било: да су Срби храбри, отважни па и листом наоружани, и да ће моћи увек бранити своје огњиште; али му је у исто време и то добро познато било: да су минула времена онаквог борења, какво беше при првом и другом рату за ослобођење; да су сада прокрчени и изграђени добри путови; да су шуме — ондашњи српски градови прилично утамањене и т. д. Мислио је дакле покојни кнез да ће и прилике ратне бити другче него што су онда биле, па да зато треба снагу земаљску устројити, изучити и са-

временим ратним средствима снабдјети, те да шњоме и на отвореном пољу, а са могућом сигурности за-брани непријатељу да неоскврни слободну — крвљу отчева наших од неверниџа опрату кнежевину. Ми-слио је даље, да ће с временом усавршена обшта земаљска снага добити мисију, коју је сам Бог на-менио кнежевини: да све српство ослободи и ује-дини, те да се једном ране на тужном косову-срб-ству нанете залече.

Овако је мислио покојин кнез, а да је добро мислио показа народ који се своме кнезу са нај-већом ватром одазва; јер, народ наш љуби сло-боду, и хоће све жртве да поднесе, само кад је реч: о слободи и будућности миле му домовине.

Одма дакле друге године владе покојног кнеза, изађе закон о устројству народње војске.

Јошт устројење народње војске беше у зачетку свога примењивања, а догађаји од 62 год. насту-пише. Свак добро знаде како онда бесмо спремни: у народа беше — истина оружија, али таковог и тако разног, да се скоро ништа на њега није могло рачунати; батаљони беху устројени, али људи па и старешине јошт сасвим невешти. При оваквим околностима, покојни кнез мораде са сузама у очима да претрпи увреду њему и народу нанешену.

Али догађаји ови потврдише најјасније оно, што је покојни кнез мислио за уређење земаљске снаге, и као што се је онда увидело, прва је по-треба била: да се оружије савремено у довољној количини набави, да се нови топови награде, јед-ном речи: да се материјално спремимо.

Највећа партија војничког буџета употреби се : на набавку пушака, на грађење жлебних топова, муниције и других војних справа. Што државна каса неможеде да подмири, исплаћиваше се из приватне кнежеве касе, који ништа нештеђаше, само да Србију спреми, те да је догађаји, који би могли наступити, више неизненаде.

И већ 65 год. Србија би толико спремна, да је влада покојног кнеза могла оно од порте захтевати, што су противници српски у 62 год. презрительно одбили : а то су градови турски налазећи се на српском земљишту. Енергично захтевање, подупрто уређеном и спремном земаљском снагом учини : те Србија доби градове, и тако очисти земљу од последњег трага мусломанског притиска и разшири народња права.

Прве дакле, али богате плодове прибракнез са својим народом, за труде заједнички учињене око уређења земаљске снаге.

Једно што јошт небесмо довољно материјално спремни, а друго, што се с дана на дан очекиваху озбиљни догађаји, мораде се и даље највећа партија војног буџета трошити на набавке ратног материјала, који баш у то време, у једној а главној својој грани беше промењен. Рат од 66 год. између Прајза и Аустријанаца, испаде срећно по прве по ред осталог и зато : што им пешадија беше много боље наоружана, т. ј. што имађаше острагуше.

Све се војске европске почеше снабдевати овим пушкама, новим или претвараше старе. И ми нисмо смели заостати, а ово је стало много новаца.

Тако дакле, од почетка установе народње војске па до данас немадосмо ни довољно пара а ни времена да и партију моралну ове установе унапређавамо једновремено са набавкама ратног материјала.

Данас смо, можемо слободно рећи, материјално доста спремни. Истина је: да овде онде понешто искудева; да овде онде треба у материјалу неке поправке, измене чинити, али то све није тако, да се мора онолико трошити, колико се је до данас трошило. Ми нетреба, ми несмемо више да нагомилавамо материјал, него онај што имамо, треба да добро чувамо, а савремено унапређивање технике да сљедимо и да наш материјал постепено поправљамо.

Па на шта нам остаје да почнемо већ једном озбиљније радити? Ми на то одговарамо да треба моралној земаљској снаги темељ положити; треба да се метне — тако рећи дух у нагомилани материјал; треба да подигнемо народњу снагу на степен такав, да са највећом сигурности можемо на њу рачунати, да ће најглавнију мисију своју — кад време дође, извршити.

Устанак Херцеговачки, Критски рат па најпосле и грчко-турске размирице минуше, а стање истока оста непромењено. Па шта одтуда да изведемо? ништа друго до то: да народи на Балканском тропољу треба да раде **заједнички и једновремено**, ако желе да дођу до своје мете. Довољно је већ прилика то показало народима хришћанским на истоку, и ми смо тврдог убеђења да сада сви мисле: да треба да буду сагласни у великој радњи

за ослобођење, и да на никога другог нерачунају него на себе саме, као што ни исток европски не сме и неможе припасти никојем другом него народима који у њему живе.

У колу овијех народа, који су позвани да реше источно питање, неоспорно припада Србији главна улога, једно због свога ђеографског положаја, а друго због ратне спреме коју је паметно за ово неколико година прикупила. Па кад је то тако, треба да се Србија подпуно спреми, те да у датом магновењу одговори достојно своме позиву.

Ми ћемо овди да се потрудимо, изнети наше мисли како би требало да се почне остваравање спреме моралне, с обзиром на то, да нас спремање не смете, ако би, баш у почетку или у ма којој периоди његовој, озбиљни догађаји наступили.

Ради боље јасности, ми ћемо редом излагати шта треба радити или заводити, пак ћемо се потрудити да све пропратимо са објашњењима зашто тако мислимо.

На првом месту неоспорно долази установа једног тела, састављеног из официра свију струка, које ће својим обштим посматрањем и радом, обухватити цео систем земаљске снаге, па у појединим деловима његовим стварати или обдржавати једнообразност, а све скупа доводити у сагласност, те да се неби један део на штету другог сувише развијао.

По овоме, тело ће се ово бринути: о нуждним поправкама у овом или оном роду оружија, или грани административној, те да се незгоде, на које се у пракцици наиђе, дубоко оцене, и што пре од-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

клоне; или, да се нешто ново, што јошт није постајало, добро проучи па затим заведе. Даље, тело ће ово, на основу прибрати дата, градити повремено прегледе обште земаљске снаге, као и прегледе појединих њених делова. Најпосле, или цело тело или одбор из њега састављен, радиће и на предметима односећим се на ратне прилике, које могу наступити.

Тело ово, звало се главни ђенералштаб, или војничко веће, или како му драго, треба да буде орган-министра војног, и да под његовим наложима стоји. Али устројење његово треба да буде таково, да врши оно што му министар заповеда, а и да има своју иницијативу предлагања.

Имајући једно оваково тело, послови би се радиле без прекида, мисли би се у телу — тако рећи насљеђивале, и тако би се постигла логичност у раду, без које никаква установа неможе напредовати. Има гомила ствари, којима војни министар, због огромне своје дужности неможе довољно пажње да поклони; све би ово тако рећи одпало од њега, и тек — прегледано, проучено и тачно оцењено у телу, долазило би предањ.

Овим начином несумњамо да би се војна струка нагло унапредила, а министру војном олакшао би се у неколико грдан посао, посао детајља, те би имао времена, да више замашнијим стварима, тичућим се војне струке пажњу поклони. Па и сама морална одговорност, која данас на њему лежи, морала би у неколико одпасти, при свем том, што ми установом овог тела, нити хоћемо нити смемо и да помислимо да се власт министра ма уколико смањи-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Најпосле нетреба да изоставимо ни то: да се установом оваквог тела отвара већа воља к раду; да се шири круг онај кога је позив да се војна струка унапређује; да се отварају широм врата свакој мисли и идеји тежећој к унапређењу; да се ствара сложеност у посматрању обштем; да се с поуздањем и подпуним поверењем прима свако неређење, и т.д. и т.д.

Тело би ово било састављено из: начелника одељења у министарству војном, и после из начелника дивизијских штабова, и једног пешадијског и једног коњичког официра. (СВРШИТЕ СЕ.)

Војевање у планинама.

Четничко ратовање тројаке је врсте: **планински** или **брђански рат**, где се ратује у повећим четама по бреговима и планинама; **мали рат**, у коме одаслана одељења извршују сваковрсну службу сигурности; и **обично четовање** или **Герила** (народан рат), где се војује са малим четама узнемирујући непрекидно непријатеља: час нападом на његове возове и транспорте, час опет изненадним нападима на његове логоре и биваке, и тако му непрекидно штету наносити и у непрестајном немиру одржавати га, а одакле произлази умор, малакшавање и постепено крнење силе противникове.

За **мали рат** имамо већином прописаних правила. Пољска и логорна служба садрже поготову све, шта се у томе рату врши. За **четовање** имамо честиту књигу „**начела четовања**,“ што је изра-

дио Драгашевић официр, 1864 год., а осим тога имамо и ваљану књижицу, што је наше војно министарство за исту потребу издало, а то је: „**четовање или четничко ратовање**“, по нарочитој препоруци министра војног написао Љ. Ивановић, штабни капетан 1868 год.

Из тога се види, да ми имамо колико толико написаног за две врсте четовања, само за **планинско** (брђанско) или **велико четовање** још немамо ништа на нашем језику, с тога и преведох ово неколико страна о томе, те да и ова врста четовања неостане нама непозната; а да ће нам требовати и то скоро, о томе нема сумње. Лалман* је, — одакле је овај чланак узет, — врло популаран војнички писац; његови списи више су на пракси но на теорији основани, и с' тога држимо, да с овим чланком, нећемо међ наше другове погрешне мисли и начела о овоме ратовању посејати. Ево шта Лалман о томе вели:

Људи, који воде рат само у својим кабинетима и на картама, мисле, да, кад се хоће да овлада каквим бреговитим пределом, ваља у њему бранити све уласке позиција, и да војске, које у бреговитим пределима дејствују, треба увек да заузму све врхове.

Чувати и бранити све уласке, долине, врхове, пролазе и напослетку сви положаји, јесу осторожности оделите и распоређаји уопште некористни; а поставити једну војску на највишим тачкама бре-

*) *Traité théorique et pratique des opérations secondaires de la guerre* (2 свеске с плановима) par A. Lallemand.

гова, значи заборавити тешкости средстава за транспортирање по неудобним стазама, и немогућност снабдевања с раном за дуго време на висинама.

Истинига начела, којима сљедовати ваља, када се оће да заузме и брани какав бреговити предео састоје се:

1. Неизгубити из вида најзнатније тачке;
2. Концентрисати сва своја средства за одбрану у позицијама које покривају кључеве; и
3. Нетреба одашиљати побочне (споредне) страже, које ако се случи, треба да су у непосредном одношењу са главним телом; иначе, растурајући трупе на свима тачкама, и жртвујући јих у оделитим и често некористним борбама, непостиже се никаква цељ.

Пре него што ће мо да изложимо начела, којих треба да се у брђанским ратовима придржавамо, начела доста нова као и непозната, неопходно је нужно:

1. Показати у неколико посматрања на природу терена бреговитих предела, и заједнину ових испитивања, да би се могло боље судити, који је правац најбољи и најкористнији да се даде главним операцијама; и
2. Показати, како ваља поступити те да се оделито испитују разни делови терена и местни предмети, за управљање оделитих операција.

Главна посматрања на природу терена бреговитих предела и на заједнину истраживања.

Велики ланци брегова јесу најбоље међе једне државе. Обично при ослаблењу брегова реке и ре-

WWW.UNS.NE

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чица имају своје изворе; и дужом њихових обала, налазе се готово увек најзгоднији путеви; по некад такође воде праве у бреговима изласке, којих је ток пресечен грдним стенама, и тако стрменит да се неможе тамо уићи.

Бреговити предели подају готово увек добре позиције; али већина од њи лако се могу обићиј

При осматрању предела такве природе, ваља почети ово са најузвишенијим делом, одакле одлазе воде десно и лево, као код и јаруге, којих почетак треба да буде познат. Затим се сједује, у колико је могуће даље, рекама, речицама и главним јаругама, појединце означавајући његов број и њихово пространство; ваља назначити природу и правац попречних ланаца, у околини или у самом том пределу; њихово односно узвишење, разне грање које бране или подпомажу изласке; њихове свезе и токове речица и торента.

Што се брегова тиче, треба прећи ланце, да би се извидила њихова раширеност (развијање) и њихове свезе, као год и лакости или тешкоће које би могле стати на пут двизањима трупа; њихови нагиби и њихови одломци; и на послетку треба имати истинита дата о тачкама, које би се имале заузети, да се комуникације отворе или покваре, или само да се затворе са препрекама, редутима или засекама, било само да се осигура фронт, крила и леђа заузетих положаја.

У описном мемоару, који се додаје крокију предела, ваља појединце описати природу путова и поименце тачно оних, који су за кола удесни, за

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

коње, мазге или само за пешаке, као год и време годишње или промену када су они употребителни. У овом мемоару описују се најстрменитији делови и најскученији теснаци и нагиби (стрмени); напо-слетку додају се односна осматрања на реке, ре-чице, торенте или јаруге, који се имају прећи, и који се мењају од сваке кише или великог топења снега и показати најудеснија средства да се победе препоне, које би могле на путу стајати.

У високим бреговима као што су Алпи и Пи-ринеји путеви су врло ретки, почем су ту само јаруге обитаване; ако се дакле добро познају до-лине, као год и њихове приступности, њихови из-ласци, теснаци или удесни пролази, онда се може ослободити, да се пређу брегови свуда путовима и направљеним стазама.

У Алпима, пролази зову се **cols** (теснаци) а у Пиринејима, **ports** (врата).

Оделито испитивање разних делова терена каквог бреговитог предела, и местних предмета који се туна налазе.

У оделитом испитивању каквог бреговитог пре-дела, треба по најпре сматрати брегове који над-вишавају друге, њихов положај оделито и односно између себе; средства, да би се на врх њихов успе-ло, и тачке, у колико у главном, у толико почестно најважније да се заузме; видити да ли је њихов врх покривен голим стенама, или у опште шумовит, или од чести, или сасвим одкривен; да ли је то место корисно заузети, и у том случају какав пред-мет може испунити?

WWW.UNILIB.BS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Затим ваља испитати вршкове, теснаце, пролазне или не, путове и стазе које преко вршкова воде, правце ових и долина, јесу ли удоља употребљива или не, или мало тегобна могу ли туна пролазити топови, кавалерија, или само пехота; још ваља особито брижљиво испитати излазе или теснаце, који воде у дољане, и да ли ови излазци или теснаци могу нама бити од користи или на-против?

Ваља испитати природу окомака и нагибе планина; својство дрва, ако јих ту има; природу потока, паша, вароши, варошица, села, сеоца, замака, мајура, воденица, усамљени кућа; да ли су оне способне да постану какве користне тачке, и да испуне какву војничку цел; који би положаји могли послужити за логоре?

Да ли има какав платов с' оне стране, од кога би могао непријатељ напредовати, на њему се намештајући, и да онда постаје господар од великог простора терена. Такође ваља испитати да ли има туна, и других платова, који би могли подпомагати предузећа непријатељска, ако би јих овај заузео; извидити тачке куда би могао непријатељ обићи места и положаје које оће да заузме, и помоћу којих би он сам могао бити обићен; испитати, дали има стаза или пролаза мало ил никако, који дозвољавају исцунити овај предмет?

Треба видити да ли су брегови средње висине угодни и користни да се заузму; да ли се ту могу поставити осматрајуће страже, батерије; дознати природу комуникација са њиховом позадности; да ли су ове кратке и лаке; да ли, кад се једном у

брегове уђе, може непријатељ одсећи наше комуникације; која су најбоља средства да их од тога осигурамо, и позитивно (зацело) знати у којој епохи су разни пролази створени или затворени лавинама (снегом)? (НАСТАВИТЕ СЕ.)

Борба стрељачка.

(Из Lallemand-a).

Цел поредка битке, која се уопште у борби предпоставља, јест добити, сајединењем своих сила и са паметно искомбинованим њиховим употреблењем, решавајуће резултате, било у нападу било у одбрани. Због тога дакле, што је та цел прва и најважнија, и јест најбољи онај поредак битке, који њој најбоље одговара, и који само један заслужује, да се у призрење узме; сви остали припадлежећи распоређаји треба да буду њему подчињени.

Али да би се такав поредак могао извршити, треба пре свега удалити све препоне, које би могле проузроковати закаснења у тренутку кад би требало дјејство да буде решително.

У том погледу ваља да ради авангарда каква предходећи једној војсци, која обранително дјествује, т. ј. да јој је главна брига да извиди земљу кроз коју ова војска има проћи, да покрива и осигурава њен марш, да туче и удаљава (тера) непријатељске стране и тачке, и да му одузимље положаје; на посљетку тек с ваљаним употреблењем авангарде, у стању је војска да изврши сва двизања колико у поредку, толико опет тачно и сигурно.

Кад се аван-гарда приближи једној точки, коју неможе отети без помоћи сједињених сила, она се заустави, заузме положај, очекивајући долазак колоне, саставља се с њима, и по успеху, она заузима опет своју првашњу употребу (опредељење), гонећи потученог непријатеља, у противном случају она образује аријер-гарду и заклања одступање.

Кад је војска у позицији, аван-гарда заузима предње страже, које осигуравају трупу од изненадних напада непријатељевих; она заузима напред излазеће позиције где би могла врло лако зауставити непријатеља и довољни простор за нужно време, за које би могао ђенерал посудити о намерама свог противника те да приуготови сва средства за одпор или напад.

Ова распоређења основана су на самој природи ствари, и увек се тако поступало и у старијим и новијим догађајима, и француска револуција није толике промене учинила у тактици колико у стратигији; али је само ново једно средство придодато онима за предуготовљење главног дјества, а то је: **стрељачка борба** (тираљера).

Када је француска, у револуцији, нападнута била од европских сила, онда је она могла да им на супрот стави само војску од новајлија рекрута састављену, која је још неустројена и неизучена довољно била, те да би се са искусним и маневрујућим европским војскама мерити могла. Опасност је била ту. Да би се ова одклонила, морало се особитом средством прибећи, што сајузници неимађаху; тако французи и учине. Они обрате већу пажњу на „**стрељачку борбу**,” и ову почну у највећој

WWW.UNILIB

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

мери употребљавати, како за напад, тако и за одбрану: кад су батаљони ишли на јуриш против непријатељских положаја, њима су предходили стрељаци, у ланцу, образовани из једног дела батаљона својих и јуриш добрим и вештим гађањем приуговљавали; при одступању они су били последњи и журно наступајућег непријатеља добром ватром зостављали и за нападе онеоспособљавали. Уопште у свакој прилици буде стрељачка борба једно од најглавнијих средстава за постигнуће својих цели, и Французи на тај начин успеваше против савезника.

Овом новом роду борбе моглоше стране војске само својом тактиком да противстану, т. ј. својом устројеношћу, дотераношћу и дугом службом војника. И овај род борбе беше дакле један од узрока, те Француска у почетку ове епохе онолике победе задобијаше.

Али ово једино само сматрање небеше узрок, те европске војске усвојише такође у опште систем борбе стрељачке: још друго једно могуће посматрање томе их је принудило.

Кад што могло је се борити самом развијеном линијом или у маси, а зато терен с јаругама, ритовима, дебелим шумама испресецањем појављиваше се некористан; ограничавало се да се једно од крила војске наслоне и непренебрећи да се заузму терени оградама и рововима испресецањем, јер, вели се, да неби могле тамо колоне продрети; али систем тирељера ове се препоне досежу, и док овај систем уопште није био распрострањен онај, који га је први у практики употребио имао је у толико више

користи од свог противника, у колико се испресецани терени више у природи налазе него равни, одбривени или неиспресецани.

Правила дакле којих се ваља држати, колико при употреби стрељаца, толико и при њиховом образовању, почивају на узроцима, који су их учинили потребнима, као год користи или незгоде које слеђују из овог рода борбе. Исто тако нетреба изгубити из вида, да су стрељачка тела увек опредељена само да приуготове и олакшају средства, с којима ће велика тела цел постићи, а не она сама (стрељци) да то чине. Услед тога ваља њихов број ограничити, како неби главно тело било јако ослабљено; и овај број највише треба $\frac{1}{3}$ од главне силе да износи.

Данас се цела пехота свуда строји у две врсте, тим пре дакле треба стрељци, почем њихов задатак сам то изискује; — и још Жомини казао је: „да у тешко приступним теренима као виноградима, баштама, теснацима, брдима, поредак борбе одбранителне треба да буде састављен из развијених батаљона, од 2 врсте покривени са многобројним одељењима стрељаца. (Jomini Traité des grandes opérations militaires chap XXXV. Maxime X°). (НАСТАВИТЕ СЕ).

Разносач Војинов Милован отпуштен и Војина ће одсад разносити Сима Агатоновић.